כי האי גוונא ודאי צריך לאודועיה. אמשמע דוקא הכא ב לפי שהיה לו פתחון פה לחשדו קאמר דצריך לאודועיה משום דייתם נקייס מה׳ ומישראל (במדבר לב) אבל בעלמא לא והא דאמר בפוף זה בורר (סנהדרין דף לא: ושם ד״ה ואם) שניס שנתעצמו לדין שכופין אותו ודן בעידו ואם אמר (ד) כתבוני מאיזה טעם דינתוני כותבין ונותנין לו אר״ת מכח הסיע דהכא דוקא התם דלא רצה לדון ג אלא על ידי כפייה ד אבל אם מדעתו דנו אותו אין כותבין ונותנין לו ה [א] וי״מ דהכא כל כה״ג צריך לאודועיה דלא אייבי הודעה מאיזה טעם חייבו אלא היה משיבו כל כה״ג ו היה לך לאודיעו כשהלכתא ז ולא היה לך לחלוק שלא מדעתו ח:

אוגר זוזא בפשיטי. ט מקבל היה עליו אחריות [ב] אונסין י לכהי ס״ד דשרי: **מרא** הדרא בעיניה **וידיע פחתיה.** ועוד שייכר פגמו שהוא נפגם אם יתקלקל יא) מחמת מלאכה זוזי לא הדרי בעייניהו שהרי מוליאן ולפיכך אחריותן עליו ושכרן רבית אע״פ שאמר בלשון שכירות ועוד אי נמי מהדר להו בעייניהו לא ידיע פחתייהו נמצא שכרן בחנם והוי רבית כך פי׳ בקונטרס וקשה לפירושו דא״כ היה אסור להשכיר לחבירו קטלא וכוס של זהב וטבעת דלא ידיע פחתייהו כדתנן בפרק הנהנה (מעילה דף יח.) ושאין בו פגם כיון שנהנה מעל כילד קטלא בגוארה וטבעת בידה ושתתה בכוס של זהב כיון שנהנה מעל יא ועוד דבהדיא תניא בתוספתא (פ״ד) משכיר אדם מעותיו אצל שולחני להתרלות בהן ולהתלמד בהן יב וריב״ן לא גרס וידיע פחתיה וגרלאה דגרס ליה וה״פ מרא אינה מלוה כי לא ניתנה להוצאה ולהחזיר אחרת אלא צריך להחזיר בעינה והשכר אינו שכר מלוה אי נמי היה נותן המרא להוציא ולעשות הימנו כל חפצו ולשלם אחרת אע״פ״כ מותר ליטול שכר ואין ללמוד היתר משם לאוגורי זוזי דבמרא השכירות אינה בעצור הוצאה שיש לו רשות להוציאה יג אלא נותן השכירות עבור הפחת שתפחת על ידי מלאכה אם יחזיר השוכר בעינה אבל זוזי דרב חמא היה מלוה יד ונלרך הוצאה השכירם לו ולא בשביל קבלת שום פחת: מעות

כה״ג א ודאי צריך לאודועיה זוזי מי שקיל טבי ושביק חסרי ב (אמר ליה לא אמר ליה) חמרא כולי עלמא ידעי דאיכא דבסים ואיכא דלא בסים גופא אמר רב נחמן זוזי כמאן דפליגי דמו ג הני מילי טבי וטבי תקולי ותקולי אבל טבי ותקולי לא רב חמא הוה מוגר זוזי בפשיטא (ד) ביומא כלו זוזי דרב חמא הוא סבר מאי שנא ממרא ה ולא היא מרא הדרא בעינא וידיע פחתיה זוזי לא הדרי בעייניהו ולא ידיע פחתיה אמר רבא ו שרי ליה לאיניש למימר ליה לחבריה הילך ד׳ זוזי ואוזפיה לפליגא זוזי לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה ואמר רבא ח שרי ליה לאיניש למימר ליה לחבריה שקיל לך ארבעה זוזי וא״ל לפלוני לאוזפן זוזי מ״ט שכר אמירה קא שקיל י כי הא דאבא מר בריה דרב פפא הוה שקיל אוגנא דקירא מקיראי וא״ל לאבוה אוזפינהו זוזי אמרו ליה רבנן לרב פפא אכיל בריה דמר רביתא אמר להו כל כי האי רביתא ניכול לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה הכא שכר אמירה קא שקיל ושרי: **מתני׳** יא שמין פרה וחמור וכל דבר שהוא עושה ואוכל למחצה ב מקום שנהגו לחלוק את הולדות מיד חולקין מקום שנהגו לגדל יגדילו רבן שמעון בן גמליאל אומר ג) שמין עגל עם אמו וסיח עם אמו ומפריז על שדהו ואינו חושש משום רבית: **גמ׳** תנו רבנן מפריז על שדהו ואינו חושש משום רבית כיצד ד השוכר את השדה מחבירו בעשרה כורים חטין לשנה ואומר לו תן לי מאתים זוז ואפרנסנה ואני אעלה לך שנים עשר כורין לשנה מותר ׳אבל אין מפריז לא על חנות ולא על ספינה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה ה פעמים שמפריז על חנות לצור בה צורה ספינה לעשות לה איסקריא חנות לצור בה צורתא דצבו בה אינשי והוי אגרא טפי ספינה לעשות לה איסקריא כיון דשפירא איסקריא טפי אגרא טפי ספינתא אמר רב אגרא ופגרא אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב אי אגרא לא פגרא אי פגרא לא אגרא ו שתיק רב אמר רב ששת מ״ט ז שתיק רב לא שמיעא ליה הא דתניא אע״פ שאמרו אין מקבלין צאן ברזל מישראל אבל מקבלין צאן ברזל מן הנכרים אבל אמרו ל השם פרה לחבירו ואמר לו הרי פרתך עשויה עלי בשלשים דינר ואני אעלה לך סלע בחדש מותר לפי שלא עשאה דמים ולא עשאה אמר רב ששת לא עשאה דמים מחיים אלא לאחר מיתה אמר רב פפא ט הלכתא ספינה אגרא ופגרא ונהגו

טבי ותקולי. יש זוזי שמשקלם קל וצורתם יולאת בהולאה והורגלו בה וטובים בהולאה יותר מצורה אחרת של זוזי שמשקלן יתר ואותן שמשקלן יתר מחיצין למי ששוקל כסף מנה או פרס במאזנים הלכך טבי וטבי אי נמי תקולי ותקולי כמאן דפליגי דמי דאלו שהנית טובים כאלו שנטל: **אכל שקל טבי ושבק תקולי.** אי נמי שקל תקולי ושבק טבי לא: **מוגר זוזי בפשיטא ליומא.** בלשון שכירות ולא בלשון הלוואה. הגני משכיר לך זוז היום בפשוט דהיינו זוז מדינה דהיינו שמיניה שבצורי: **הלו זוזי דרב חמא.** ירדו לטיומין כדאמרינן לקמן (דף עח.) שהמלוין ברבית נכסיהן ממתוטין: **מ״ש ממרא.** פושויי״ר בלע״ז. הלא רשאי אני להשכיר את כלי: **הדרא בעינא.** אותו כלי מחזר בעצמו בעין ואינו הלואה אלא בדמים ואין אחריותו עליו אם נאנס או נשבר מחמת מלאכה הלכך אין שכרו רבית: **וידיע פחתיה.** ועוד שייכר פגמו שהוא נפגם ומתקלקל מחמת מלאכה: **זוזי לא הדרי בעייניהו.** שהרי מוליאם ולפיכך אחריותו עליו ושכרו רבית אע״ג דאמר בלשון שכירות. ועוד אי נמי אהדר ליה בעייניה לא ידיע פחתיה נמצא שכרו חנם ברבית: **אוגנא דקיראי.** חלות הנתכות בכלים קטנים עגולים כאוגנות: **מקיראי.** תגרי שעוה: **מתני׳ שמין פרה.** גדולה וחמור גדול שראוין למלאכה ומלאכתם כולה של מקבל: **למחצה.** לחלוק שכח שישביחו בדמים ובוולדות: **לחלוק אם הוולדות מיד.** כשתבא (ג) שנת חלוקתן כדאמרן לעילי) בדקה שלשים ובגסה חמשים יום: **שמין עגל עם אמו.** ואין צריך ליתן שכר עמל ומזון לעגל אלא לאם: **מפרין על שדהו.** לשון פרה ורבה וכגמ׳ מפרש כילד מפרין. ולי נראה מפריז בזיי״ן לשון מרחיב ומגדיל כמו (זכריה ב) פרזות תשב ירושלים וכן מלינו בגדה (דף ד:) לא כהלל שהפריז על מדותיו וכן יסד רבינו משולם ו) בפיוט חכמי מדות מפריזיס: **גמ׳ תן לי מאתים זוז.** הלוויי מאתים זוז ואוליאם בשדה לזבל ז) לקנות ולזרוע ולחרוש: **ואפרנסנה.** (ג) כל צרכה כל דבר קרוי פרנסה: **ואני אעלה.** בתכירותיה שנים עשר כורין של חטין לשנה ואחזיר מעותיך: **מוסר.** ואין זו רבית שכר מעות אלא שחוכר ממנו שדה משובחת ומעלה לו בתכירות שדה טובה יותר משדה רעה מאתים זוז ח) ושני כורים חטין: **אכל לא מפריז לא על שכר חנות ולא על שכר ספינה.** שאם שכר ממנו חנות או ספינה אסור לנוות הימנו מעות לקנות פירות ולמכור בחנות או פרקמטיא

להוליך בספינה ויעלה לו על דמי שכירותו כיון דלא בגופה דחנות וספינה קא מפיק להו להנך זוזי להשביח החנות או הספינה אין תוספת השכר בשביל חנות וספינה אלא בשביל שכר מעות: **לצור בה צורות.** שיולית מעות הללו לצור בו צורות שתבא נאה והכל רלין לתוכה לקנות ולאכול שם: **אסקריא.** וילון ושאר כלי הספינה כגון תורן: **ספינתא אמר רב אגרא ופגרא.** מותר להשכירה ע״מ שאם תיסבר ישלם אותה השוכר: **אי אגרא לא פגרא.** כיון דנוטל שכר אין לו לתבוע דמי שכירתה: **ואי פגרא לא אגרא.** מאחר שנמצאה בדמים שאם תיסבר יש לה דמים הוא לה מלוה גביה והוא שכרה רבית: **אין מקבלין צאן ברזל.** עסקא שאדם מקבל מחבירו ומקבל אחריות שאם מתו מתו לו ואם אבדו אבדו לו והשכר יחלוקו והיינו צאן ברזל שקשה כברזל אצל בעליו ואינו פותח אצלם. ונראה לי שרוב המקבלים כך היו נוהגים לקבל בהמה דקה להכי קרי להו צאן: **הרי פרתך עשויה עלי בל׳ דינר.** אם לא אשיבנה לך: **ואני אעלה לך.** בשכר שאחרוש בה סלע בחדש: **מוסר.** ואין זה רבית כדמפרש לפי שלא עשאה דמים ממיים שאם יוזלו פרות בשוק ויעמדו דמיה על עשרים לא ישלם אלא לאחר מיתה שאם תמות או אם תשבר. אלמא כל כמה דלא קניל עליה זוזא לאו מלוה היא גביה וגבי ספינה נמי לא קניל עליה זוזא:

ונהגו

אמ׳ רב נחמן ואם מפ]רין על החנות [לציירו ולכיירו שפיר דאמי, מ]פני שמוסיף ב[שכ]רו. [וכן בספינה לעשות בה איסקריא שפ]יראי, שרי ..... **אמ׳ רב, ספינה אגרא ופגרא.** פיר׳ אגרא שכירותה. פגרה פחיתותה. כלומר, נוטל שכירותה. ואם נשברה, נוטל כל הדמים שנפחתה. ואקשו עליה דרב, אם שכיר הוא בא בשכרו. וזו כיון שבשכירות היא, אין לה דמי פחתה. ושתיק

עין משפט נר מצוה

א [טוס״ע מ״מ סימן יד סעיף ד]:

צב ב מיי׳ פ״ה מהל׳ שלמין ושומפין הלכה ט סמג עשין פה ולאוין קלג טוש״ע מ״מ סי׳ קטו סעיף יז [וסעיף יח]:

צג ג מיי׳ פ״ה מהלכות מלוה ולוה הלכה טז סמג לאוין קלג טוש״ע י״ד סי׳ קטו סעיף ג [וסעיף ב]:

צד ד מיי׳ שם הל׳ יד סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קס סעיף יג:

צה ה ו מיי׳ שם טור ש״ע שם סעיף טז:

צו ז מיי׳ פ״ח מהלכות שותפין הלכה ג סמג עשין פב:

צז ח מיי׳ שם הלכה ג [והל׳ ד] סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קטו סעיף כג:

צח ט י כ מיי׳ פ״ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ט סמג לאוין קלג טור ש״ע י״ד סי׳ קטו סעיף ה:

צט ל מיי׳ שם פ״ח הלכה יג סמג שם טוש״ע שם סעיף ד:

ק מ מיי׳ שם הלכה יא טוש״ע שם סעיף ג:

מוסף רש״י

מקום שנהגו לגדל יגדילו. חולדות עד שיהו גדולים ואינו נוטל בשל תכירו כלום (לעיל סז.). **אסקריא.** כולנוס עד אילן תקוע בלב הספינה שמניחין עליה מכסה וילו״ן בלע״ז (תענית סז.). **שמין עגל עם אמו.** לליכל טרחא לאחוקי ולעיולי לפי שנמשך אחר אמו ובלא עמל ומזון, כי אמו עושה ואוכלת (לעיל סח:).

מוסף תוספות

א. פי׳, מאיזה טעם דנוהגו. תוס׳ הרא״ש. ב. שנראין דיינו כסותרין זה לזה. ריטב״א. ג. כאן. תוס׳ סנהדרין לא: ד״ה ואם. ד. כדקתני רישא שנים שנתעצמו וכו׳ כופין אותו דון בעירו. ריטב״א. ה. אלא היכא דאיכא חשד לדיינים, כמו הכא. ר״פ. ו. דבעי שומא. ריטב״א. ז. משום דכו״ע ידעי דחמר׳ איכא דבסים ואיכא דלא בסים. מיוחס לריטב״א. ח. אא״כ אינו רוצה לבא לחלוק עמו, שיש לו לחלוק בפני ג׳. ריטב״א. ט. איכא למידק, רב חמא היכי טעה בהא, והיכי מדמה לה למרא, א״כ לרב חמא יהא מותר להלוות ברבית ובלבד שלא יזכיר ל׳ הלואה אלא לי שכירות. ריטב״א. י. כלומר שכל שלא הוציאם היו בידו כדין שוכר ופטור הן האונסים ועל אותה שעה נוטל שכרו וכו׳. ריו״ן. אבל הריטב״א מפרש: שהיה רב חמא מקבל עליו שאם יאבדו נכסי השוכרים שיהו פטורין מן החוב. וע״ש. יא. ומעשים בכל יום דעבדי הכי וליכא מאן דאסר. ריטב״א. יב. והטעם מפני שאינו מקבל עליו שולחני אלא אחריות דשוכר, ואמאי, הא לא ידיע פחתייהו. ריטב״א. אלמא כיון דהדר בעינה אפי׳ לא ידיע פחתי׳ שרי. תוס׳ הרא״ש. יג. ולשלם אחרת. תוס׳ הרא״ש. יד. שהיה השוכר מוציאם. מיוחס לריטב״א.

מסורת הש״ס

ו) במקצת ספרים ליתא. רש״ל. ז) [לעיל סח:]. ג) [ע״ מוס׳ ב״ב סב. ד״ה ומודה], ד) [ע״א], ה) [בפיוט יום שני של פסח למנהג מדינותינו], ו) [בפירש״י שבר״ף ליתא במל ולנכח ולחרוס], ז) צ״ל שני. רש״ל ומהרם שיף וע״ש, ח) בס״ת: לא יעלם אלא עמרים: ולאחר, ט) [צ״ל שהוא נפגם ומתקלקל. רש״ש],

---

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ לימא כלו זוזי: (ב) רש״י ד״ה לחלוק וכו׳ בשתבא שעת חלוקתן: (ג) ד״ה ואפרנסנה השדה כל צרכו של: (ד) תוס׳ ד״ה מי וכו׳ ואם אמר כתבו לי מאתים טעם:

גליון הש״ם

גמ׳ שתיק רב. וכן סוכה ז ע״ב וש״נ:

הגהות הגר״א

[א] תוס׳ ד״ה מי וי״מ כו׳ נ״ב וכ״כ טוש״ע בי״ד סס: [ב] שם ד״ה מוגר כו׳ אומן. נ״ב דוקא כה״ג שקבל רק אומן אבל אם קבל גם אחריות דגניבה כו׳ מותר וכן בכל רבית דרבנן. תרומת הדשן. ולא נראה (ועמ״ש רבינו ביו״ד סי׳ קטו ס״ק ב׳):

לעזי רש״י

פושויי״ר [פושוי״ר]. מעדר.

רבינו חננאל

רב [חב]א הוקה משב]יר מעותיו ב[שש]יטי כ[לומ]ר הי]ה משכיר [ה]מעות ונוטל[ן] בכל יום ..... כ[שם]ם ששכ[כיר]ות הכלים [מתח]ר כך שכ[ירות] [ה]מע[ות]. ולא היא, כלים [ידי]עי פחתיה[ה]ן, ומעות לא ידיעי׳ פחתיהו. ואפעל גב דתניא משכיר אדם [מעות] לשולחני להתלמד [ב]הן ולהתנאות בהן [ולהתעטר בה]ן, נגנבו או א[ב]דו חייב באח[ר]יותן, [נישלו מלפניו] באונס הרי הוא [כ]נושו[א] שכר. [נ]שתכר [עליהם אסו]ר משום רבית ו). ואם עשה כן בהקדש [הרי זה מעל]. **אמ׳ רבא.** לא אסרה תו[רה] אלא רבית [הבאה מלוה ל]מלוה. וכן האומר לחבירו הילך כך [וכך זוזי הלכה. [שמ]ין פרה ח[מו]ר [וכל דב]ר שדרכו לעשות ולאכל למחצה וכו׳. תני, [מפרי]ן על שדהו ו[אינ]ו חרושש משום רבית. [כיצד השכיר שד]ה לחבירו בעשרת כורים [חטים, אומ׳ לו תן לי מאתים] זוז ואפרנסנה ואני [אעלה לך י״ב כורין]. [ואין מפרי]ן על החנות ולא על [הספינה.

רב. ואמ׳ רב ששת, ואמאי שתק והתניא כוותיה. דתניא, אע״פ שאמרו אין מקבלין צאן ברזל מישראל אבל מקבלין צאן ברזל מן הגוים, השם בהמה לחבירו ואמ׳ לו פרתך עשויה עלי בשלשים דינר ואני אעלה סלע בחדש, מותר, לפי שלא עשאה דמים. פיר׳, האומר לחבירו פרתך עשויה עלי בשלשים דינר, כלומר אם תמות הפרה אשלם לך שלשים דינר דמיה כמו ששוה היום, וכל זמן שהיא בחיים אני נותן לך סלע בחדש שכירותה, ובאחרונה אחזירנה לך, מותר, לפי שלא מכרה לו מעכשיו ודמים הוא שנושה בו, שכל זמן שהיא בחיים חוזרת לבעליה כמות שהיא, ואין מכירתה נגמרת ומתחייב בדמיה אלא לאחר מיתה, הנה בפרה זו אגרא ופגרא. והילכתא ספינה אגרא ופגרא.

ו) חוזי דיב תמא כיון שנשתכר נהם אסור משום רבית.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ונהגו בני כופרא. בעלי ספינה קרי בני כופרא לפי שזופתין אותם בזפת: **אגרת בשעת משיכה.** נותנין אותם מיד. ואע"פ שקיבל שכרה נותן לו פגרת [ה] לכשתשבר: **אמר במנהגא תניא מילתא.** היכי שבקין להו לקבל שכר הואיל וקופו לקנותה כולה: **משום דמתניתא תניא.**

[א]ונהגו בני כופרא אגרא בשעת משיכה פגרא בשעת שבירה אמר במנהגא תליא מילתא משום דמתניתא תניא מנהגא אמר רב ענן אמר שמואל מעות של יתומים מותר להלוותן ברבית אמר ליה רב נחמן משום דיתמי נינהו ספינא להו איסורא [ב]יתמי דאכלי דלאו דידהו ליזלו בתר שבקייהו אמר ליה אימא לי [ג]איזו גופא דעובדא היכי הוה אמר ליה ההוא דודא דבני מר עוקבא דהוה בי מר שמואל תקיל ויהיב ליה תקיל ושקיל ליה שקיל אגרא ושקיל פחתא אי אגרא לא פחתא ואי פחתא לא אגרא אמר ליה כי הא [ד]אפילו בדקנני נמי שרי למיעבד דהא מקבלי עלייהו חוסכא דנחשא דכמה דמקלי נחשא בציר דמיה אמר רבה בר שילא אמר רב [ו]חסדא ואמרי לה אמר רבה בר יוסף בר חמא אמר רב ששת [ז]מעות של יתומים מותר להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד תנו רבנן [ח]קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע קרוב להפסד ורחוק לשכר חסיד קרוב לזה ולזה רחוק מזה ומזה זו היא מדת כל אדם אמר ליה רבה לרב יוסף הני זוזי דיתמי היכי עבדינן להו אמר ליה מותבינן להו בי דינא ויהבינן להו זוזא זוזא א"ל והא קא כליא קרנא אמר ליה מר היכי עביד אמר ליה בדקינן גברא דאית ליה דהבא פריכא ונקטינן דהבא מיניה ויהבינן להו ניהליה קרוב לשכר ורחוק להפסד אבל דבר מסוים לא דלמא פקדון נינהו ואתי מריה יהיב סימנין ושקיל ליה אמר רב אשי תינח אי משתכח גברא דאית ליה דהבא פריכא אי לא משתכח גברא דאית ליה דהבא פריכא ניכלו זוזי דיתמי אלא אמר רב אשי [ה]חזינן גברא דמשפו נכסיה ומהימן ושמע דינא [ז]דאורייתא ולא מקבל שמתא דרבנן ויהבינן להו ניהליה בבי דינא:

מתני'

מעות של יתומים מותר להלוותן ברבית. ה"מ למיפרך תיפוק ליה משום לוה דקעבד בלא משך (דבריס כג) אלא דעדיפא פריך מ"נ קסבר דלא מחייב לוה משום לא משך אלא כשגס המלוה מוחזר: **דקא** מקבלי עלייהו חוסכא דנחשא. משמע אע"ג דקא מקבל נותן עליה זולא ויוקרא הוה אסור משום דאחריות על המקבל אף על גב דאחריות לא הויא אלא משעת שבירה אלא דוקא משום פחת דחוסכא דנחשא שרי ליקח שכר והא דשרי לעיל (דף סט:) נמי בספינה אגרא ופגרא היינו משום דמקבל עליה קלקול הספינה שמתקלקל העץ במים דלא משלם למשכיר אלא מה שהיא משתברת ומכאן קשה לפי' ריב"ן שפירש לעיל [ט]שמותר ליתן עיסקא למחצית שכר קרוב לשכר ורחוק להפסד כיון דמקבל נותן יוקרא וזולא דא"כ למה היה צריך כאן לקבל חוסכא דנחשא לא יקבל אלא זולא ועוד דאמרינן לעיל (דף סח:) ותרי מילתי בהפסד ומילתא בלגר למה ליה למיעבד הכי ליקבל עליה הנותן זולא ולישתרי אפילו יהא כל אחריות על המקבל והא דאמרינן לעיל (דף סד.) גבי חמרא אי תקפה ברשותך ומסקינן כיון שמקבל עליה יוקרא וזולא קרוב לזה ולזה הוא התם שאני דמכר גמור הוא: **אתא** מריה ויהיב **סימנא** ושקיל. תימה דהיכי שקיל ע"י סימנא [ט]הא מצי האי למימר לקוח הוא בידי [א] ואי מיישינן דלמא מודה ליה מקבל דשלו הן מ"כ דהכא פריכא נמי ניחוש שמא מודה ליה ומ"מ כיון דאין בו סימן למה יאמינו לו [ב] מ"כ בדבר מסוים נמי ניחוש שמא הגיד לו [ג] ואפילו לא היה אמיד היה נאמן לומר לקוח הוא בידי דאימור מציאה אשכח או מתנה נתנו לו והא דאמר בפ' האשה שלוח (דמות קטו: ושם ד"ה וכן) גבי שומשמי [ד] דטוען נפקד [ה] דידיה שקלתנהו והני אחריני נינהו ואמרינן התם אימור איתרמויי איתרמו דמשמע הא לא שכיח דמתרמי דהוה חשיב סימנא מעליא והיכי [ו] נאמן המפקיד להוציא מידו [א] התם היה לו למפקיד עדים שהפקיד בחבית במדה זו ועדיין נמצאו כן בחבית ואפילו לא היו עדים בדבר היה נאמן אי הוה סימנא מעליא כיון שהנפקד אינו טוען לקוחין הן בידי או שלי היו מעולם ובני ביתי הגידו לך הסימן אלא מודה שהפקיד לו אלא שאומר כמו שאירע הסימן בשלך כן אירע בשלי ואע"ג דאית ליה מגו לא היה נאמן דהוי מגו במקום עדים ונראה לפרש [ח] דהכא מיישינן דלמא אתי מריה אחר מיתת המקבל כדאמרי' בהכותב (כתובות פה: ושם ד"ה ועוד) גבי הוה דאפקיד כסא דכספא בי חסא שביב חסא ולא פקיד אתא מריה ויהיב סימנא אר"נ הדא דידעינן בה בחסא דלא אמיד ועוד דקא יהיב סימנא משמע [ו] אפי' אמיד נמי כיון דיהיב סימנא שקיל ומיהו קשה כיון דאמיד הוא אמאי לא נטעון ליתמי לקוח הוא והיינו יכולין לומר דלא טענינן להו לקוח אלא בדברים שהיה אביהם משתמש בהיום אבל דברים שלא היה משתמש בהם דומה הוא שבנפקדון הם אללו ומהדרינן בסימנא אבל א"כ לא שבקת חיי לכל בני עשירים [ז] שאדם שהיה רגיל אללם ויודע עניינם ילך ויגיד לאחרים דלא עיילי ונפקי בביתם סימני כסף וזהב שלהם ועוד אמתי קשה דלמה ליה הכא דאית ליה דהכא פריכא אפילו דבר המסוים נמי אלא איאמר בפני ב"ד שהוא שלו ונראה לפרש דהכא בשמעתין חיישינן שמא יבאו עדים שהפקיד בידו חפץ שיש בו סימן זה וכיון שמניח עדים אין להם לב"ד למנוע מלהראות החפץ לעדים וידיעו אם הוא זה [ח] ובהיא דהכותב עיקר טעמא הוי משום דלא אמיד וכיון דלא אמיד אין לנו לטעון ליתומים לקוח ביד אביהן דמציאה או מתנה מילתא דלא שכיח הוא ולא טענינן ליתמי אע"ג שאביהן היה נאמן לטעון לקוח היה בידי והכי פירושו אדא דידעינן בה דלא אמיד ובטעם זה לחודיה סגי ועוד דאפילו אמ"ל דלא מהני אמיד לחודיה [ט] הא קא יהיב סימנא ויועילו שני הטעמים יחד [ב] מ"ג מעיקרא לא ר"ל שהיה הטעם דלא אמיד לחודיה די אלא מתחילה לא נתכוון לומר אלא שבין שניהם יועילו והא דאמר בסוף פ"ק דכתובות (דף יג.) גבי חרוס וארוסתו דאמר התם רב יוסף למאי ניחוש לה אדא דקא מודה ועוד האמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ג ופריך ובהא כי לא מודה מי מכשר רבן גמליאל' התם לא מצי למימר שיועילו שני הטעמים דאי טעמא דהא קא מודה לא מהני לחודיה לא מהני נמי בהדיה דהלכה כרבן גמליאל כיון דלא מכשר [א] אלא ברוב כשירין אלא והכא כולן פסולין אלא לבד מארוס [ב] ולהכי פריך כי לא מודה פי' כי לא מהני טעמא דמודה לחודיה מי מהני בהדיה טעמא דהלכה כר"ג כו':

[ה] [ערכין כב.], [ו] [בכל הש"ס איתא איזי], [ז] [כת"י ובראשונים: אמר רב יוסף ב"ח. כצ"ל דק"ס], [ד] [תיבת דאורייתא ליתא ברוב הכת"י. וכן ישר, דק"ס וע"ר"א"שופ"ח], [ט] [ע' ריטב"א ורש"י על הרי"ף], [י] [יש להוסיף: ואי פחתא לא אגרא. רש"ש], [ו] [נ"ל שיהין], [ח] [ע"מהר"ם], [ט] [צ"ל היה. רש"ש].

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אתא וכו' אמר מצי האי למימר לקוח. עיין מוהרן דף נ' ע"א תוס' ד"ה פגרת:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אתא וכו' הא מצי האי למימר לקוח. עיין מוהרן דף נ' ע"א תוס' ד"ה פגרת:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה אתא. התם היה כו'. ע"ג וכ"ל ביצמות סס ד"ה וכן ובכתובות פ"ה ב' ומילא הא דלקן דע"ב תיישין אמא הפקידו בעדים וכ"כ תוס' למטה ונראה לפרש דהכא בשמעתין כו': [ב] שם מ"ג מעיקרא כו'. ע"ג וכ"כ תוס' בכתובות סס וביצמות קט"ו ב':

רבינו חננאל

נהגו בני כופרא אגרא בשעת משיכה, פגרה כמו ששוה בשעת שבירה, דלא כמתניתא. [אמ' רב ענן, מעות של יתומי]ן מותר להלוותן בר[ב]ית. ומ[תמה רב נחמן, מ]שו' דיתמי נינהו ס[פי]נן להו אינ[סורא, יתמי דאכלי דלאו דידהו ניזלו בתר שבקיהו. פיר' י]לכו אחרי אביהן. ופר[ר]קי', אגרא ופחת[א. ... ד]ההוא דורא דיתמי (בו) [בב] דרב עקביה, דהוה [בי מ]ר שמואל, דהוה תקיל ויהיב ליה תקיל שקיל [ליה], שקיל אגרא ופחיתת הדורא. ואמרי' כי האי [גונא אפילו לגדולים] בעלי זקן מותר להן, וכל ש[כן יתומין קטנים, דה]א מקבלי עליהון חוסכא [דנחשא. פיר', דכ]מה דמקלי נחשא (בתרי) [בצרי] דמי'ה. ... .]רא אלא חוסכא דנחשא בלחו[ד ... ... ב]שכירותו נוטל. אביקנה מעות של יתומים אע"פ שאסור להלוותן ברבית, שרי לבי דינא למיהביהנו לגברא דמשפי ניכסיה, והוא מהימן, ומצית לדינא, ולא מקבל עליה שמותא דרבנן. כגון מי שמתחייב בבית דין וסרב ושימתוהו בית דין, וכגון הנושא ונותן במעות ולא משך, וחזר בו, וקיבל עליו מי שפרע, אלו וכיוצא בהן. אבל הטוען על חבירו ונתחייב שבועה בבית דין ונשבע, לא אמור רבנן. ויהבי ליה קרוב לשכר ורחוק מהפסד. וכי נקטינן מיניה משכנתא על מעות של יתומים, לא נקטינן אלא דהבא פריכא, אבל דבר מסוים לא, חישינן דילמא פיקדון הוא גביה ואתי מריה דהיב סימניה ושקיל ליה. שמע מינה דבסימנא מפקינן אפילו מיתמי. ועיקרו בכתובות בפ' הכות' (פה:). גרס[י' בתל' אר"ן יש' (שקלים פ"ד ה"ב), רב אדא בר אבינא איתפ]קיד גביה [מדלא דיתמי. אתא שאיל] לר' מני, אמ' [ליה אי בעית דלהוי פסידא] עלך, [וא]גרא לך וליתמי שרי. [ר' חייא בר אבא א]יתפקיד גביה מדלא דיתמי, ו[עבד כן (ט)], אגרא] ביניה ובי[ן] יתמי, והפסידה עליה [לחודיה]. תוס' (פ"ד ה' יא'). הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פ[ן]רות למחצית, ו[באחרונה אמ' לא קניתי, אין לו עליו אלא ת[רעומת]. ואם יש עדים שלקח ומכר, מוציאין מ[נו בעל] כרחו. ואמר' בתל' ארץ יש'] (בפירקין ה"ג), אמ' ר' יצ[חק הדא א]מרה המבטל כיס חבירו [אין לו עליו אלא תרעומת]. המבטל שדה חבירו חייב [לשפות לו. ספינת ח]ברו, וחנות חברו, עלו בתינקו. וקימא לן תיקו [ד]ממונא לקולא, וחול[קין. ויש אומ' פטור].

(ט) עד כאן נמצא בירושלמי שלפנינו.

קא א ב מיי' פ"ח מהל' מלוה ולוה הל' יא סמג לאוין קצ טוש"ע י"ד סי' קנו סעיף ג:

קב ג מיי' שם פ"ד הל' מלכה יד ופ"א מהל' נחלות הלכה ח סמג שם טוש"ע י"ד סי' קפ סעיף יח וטוש"ע מ"מ סי' לז סעיף מ:

קג ד מיי' פ"ה מהל' מלוה הל' מ סמג שם:

קד ה מיי' שם פ"ד הל' יד ופ"א מהלכות נחלות הל' ח סמג שם טוש"ע מ"מ סי' לז סעיף מ:

לעזי רש"י

קלדיר"א [ולדייר"א]. קומקום גדול.

מוסף רש"י

לידלו בתר שבקייהו. ימותו כאביהם שהניח להם ממון זה (עורכין כב.). איזו. ע' רשב"ם עה"ש בנחלת מ' לג. קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע. דשקיל רבית (לעיל סד:).

מוסף תוספות

א. דהא אמרי' דברים שאינן עשויין להשאיל ולהשכיר ואמ' לקוחין הם בידי נאמן. ר"פ. ואפי' עשוי להשאיל ולהשכיר נאמן לומר לקוח ממנו במגו דמצי אמר החזרתי, דהא ודאי לא שוייה מערער ראה. הגהות מרדכי. ב. דבעינן תרתי שיתן בו סימן וגם מודה לו המקבל. תוס' הל"ש. ג. המקבל את הסימן. תוס' הל"ש. ד. ההוא דאפקיד שומשמי גבי חברי', א"ל הב לי שומשמאי, א"ל שקילתינהו, א"ל והא כך וכך הוו ובחביתא רמיין. תוס' כתובות פה: ד"ה ועוד. ה. דודאי בחייו אין לחדש [אלא]. ר"פ. ו. מדקאמר ועוד. הגהות מרדכי. ז. שהרבה כלים שאינן משתמשים בהם, כמו כלי כסף וזהב. ר"פ. ח. אבל דהבא פריכא אין בו סימן והא ליכא למיחש שמא יכירו בטביעת עין דהא לא שכיח. תוס' כתובות פה: ד"ה ועוד. ט. דמנא לן שהם של זה התובע, כיון דלא יהיב סימנא. ר"פ. י. ומאי קושיא, דלמא רב יוסף מצריך ב' הטעמים. תוס' יבמות קטו: ד"ה וקו. יא. רבן גמליאל. תוס' יבמות קטו: ד"ה וקו. יב. וליכא אלא חד טעמא דמודה בלבד. תוס' כתובות פה: ד"ה ועוד.

אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית. [א] פי׳ בקונטרס כל האחריות נכסים על המקבל ושם לאותם במעות עליו וכל זמן שאין נותן לו מעותיו מוקצים השכר ואע״ג דמשנה יתירא היא דהא תנא ליה (לעיל דף סח.) אין מוציאין חנווני למחלית שכר משום דמקבל עליה פלגא דהפסד וכל שכן הכא דמקבל עליה כל אחריות נקט ליה משום סיפא אבל מקבלין לאן ברזל מן העכו״ס ולפירושו לא הוי רבית זו אלא מדרבנן [א] שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד וקשה דמאי פריך בגמרא ממתניתין דהכא אמתני׳ דבכורות (דף טו. ושם: ד״ה אין) הא ע״כ ס״ל למקשה דמתניתין דבכורות בדלא קביל עליה נכרי אונסא וחולא מדפריך רבא אשינויא דאביי אי דקביל עליה אונסא וחולא לאן ברזל קרית ליה ואם כן על כרחך הוא רבית דרבנן ואפ״ה הוה אתי ליה שפיר הא דפטירי מן הבכורה משום כיון דלא נקיט מריה זחי ברשותיה קיימי כדאמר בהדיא האי טעמא בפ״ב דבכורות (שם) מקמי דרמינן עלה ממתני׳ דהכא וא״כ מאי קשיא ליה ממתניתין דהכא ועוד דפריך בגמרא ולפלוג ולימני בדידיה אבל קיבל עליה אונסא וחולא מקבלין הא עיקר מתניתין לא אתא אלא לאשמועי׳ דמן עכו״ס מקבלין כדפירש בקונטרס אבל בישראל דקביל עליה נותן אונסא וחולא דמקבלין לא אצטריך כלל דהא מריש [ב] שמעינן לה אבל מקבלין עגלים וסייחים וכו׳ ונראה כמו שפי׳ רבינו תם דמתני׳ דהכא אייר ברבית דאורייתא שפסק דמים על הלאן וגם פסק דמי השבח וקבל עליו לתת בכל שנה דבר קצוב בין יהיה שם שבח בין לא יהיה והיינו רבית קצוצה ותנא ההיא דחנווני שהוא רבית דרבנן והכא קמ״ל דהאי רבית דאורייתא הוא כדקתני מפני שהוא רבית כלומר רבית דאורייתא ואע״ג דקתני לעיל (דף סד:) לא ישכור הימנו בפחות מפני שהוא רבית והיינו רבית דרבנן לפר״ת שעושה נכייתא דבית כנכייתא [ג] דשדה התם אצטריך לאשמועינן דהוי רבית דרבנן דלא הוי כמו שאר משכנתא בנכייתא דשריא [ד] אבל האי מפני שהוא רבית דהכא אי לאו דאורייתא קאמר מאי קמ״ל וכפר״ת משמע בירושלמי [ה] דקאמר איזהו לאן ברזל היה לו ק׳ לאן ואמר ליה הרי עשויות לך בק׳ דינרים של זהב ולדות וחלב וגיזות שלך ואם מתו אתה חייב באחריותן ואתה מעלה לי שכר סלע מכל אחת ואחת משלך באחריותה אסור משמע בהדיא ששם עליו הקרן והשבח והשתא מ״ש דאי לאו מתני׳ דהכא לא הוי קשה לן מתני׳ דבכורות אמאי פטורין דשפיר תשיבי ברשות הנכרי כיון דאי לא יהיב ליה זחי תפיס לבהמה ואי לא משכח בהמה תפיס לולד אע״פ שנותן לו מהם קצבה בכל שנה ולהכי לא נפקי ולדות אלמי מרשות נכרי כי יש לו בהן עדיין קצת קנין אבל משום דחשיב ליה במתני׳ דהכא רבית דאורייתא פריך שפיר דמ״כ יצא מרשות בעלים לגמרי כשאר מלוה [ב] ורבא מסיק דהאי דפטור מן הבכורה לאו משום דקיימא ברשותא דמרה אלא משום דחשיב יד נכרי באמצע [ג] כדמפרש וחזיל ובכל דהוא יד נכרי באמצע פטור דלא קרינא ביה כל מקנך תזכר (שמות לד) דמשמע שתהא מכל וכל רשות ישראל שלא תהא יד נכרי באמצע כלל ופריך נמי שפיר לפלוג וליתני בדידיה אע״ג שכבר שמעינן לה מריש כמו כן מקבלין לאן ברזל מן העכו״ס אינו חידוש וטפי אית לן לאיפלוגי בדידיה: **ואי לא משכח להבהמה תפיס לולד הוה ליה יד נכרי באמצע.** ואע״ת מ״ש מבהמת אלרוגה דחייבת בבכורה לגישנא קמא דרבא בפ״ק דפסחים (דף ו. ושם ד״ה התם) היכא דאלי ישראל לסלוקיה בזחי ה״ג אי יהיב ליה זחי לא תפיס לא לבהמה ולא לולדות וי״ל דהתם עיקר הבהמה של ישראל מתחילה אלא דאשועבדת לאלרוגה וכיון דאלי לסלוקי בזחי לא יצאת מרשות ישראל ולא חשיב יד נכרי באמצע אבל הכא דמתחילה הבהמה של נכרי כל זמן שיש לו לנכרי כח זה דאי לא יהיב זחי תפיס לבהמה לא יצאת מרשות הנכרי ומקרי יד נכרי באמצע דלא נסתלק לגמרי:

תשיך לא סני דלאו הכי. אבל אי תשוך ניחא דלא סגי דלא תשוך דאסור להלוות לו בחנם כדאמר קרא (דברים ז) לא תחנם ועוד שאמר הכתוב להלוות להם ברבית [ד] וא״ת ומאי פריך מהאי קרא [ד] הא לא אסור אלא מדרבנן גזירה שמא ילמוד ממעשיו כדאמרינן בסמוך וי״ל דהכי פריך מהאי קרא כיון דאמר רחמנא לנכרי תשיך [ה] לא היה להם לחכמים לאסור והא דדריש ליה מקרא דשלמה אע״ג דלא אסור אלא משום גזירה אפשר דשלמה גזר אי נמי שלמה דיבר ברבית דאורייתא ורבנן הוא דאסמכוה מילתייהו אקרא דידיה ומה שנהגו עתה להלוות לנכרים [ו] אור״ת משום דבשל סופרים הלך אחר המיקל וקי״ל כאידך לישנא דמתני הא דרב הונא אבריתא דרב יוסף ולא אסרו מעולם רב נחמן ורב הונא רבית דנכרי ואפי׳ לישנא קמא יש להתיר לפי שיש עליו מס מלך ושרים והכל הוי כדי חיינו ועוד שאנו שרויין בין האומות ואי אפשר לנו להשתכר בשום דבר אם לא ניתן ונתן עמהם הלכך אין לאסור רבית שמא ילמוד ממעשיו יותר משאר משא ומתן [ו] וא״ת כיון דרבית עכו״ס שרי לאידך לישנא למה לא חיה אותו שהלוה בריבית בתקנת בנקניה דורא דאמר בתרגום [ירושלמי] [ז] של והוה כד שלח פרעה וי״ל דשמא בני נח היו מוזהרין על הרבית כמו שהוזהרו על הגזל [ז] ואע״ג [ח] דרבית לא אתי מגזל (לעיל סא.) מ״מ כי היכי דדרשינן בפרק ד׳ מיתות (סנהדרין דף נו:) דבני נח מוזהרין על הגזל מכל עץ הגן ולא גזל ה״ה [ט] לרבית ואותלה ואם תאמר ואם כן מאי פריך תשיך לא סגי דלא תשיך דלמא אתי למימר אע״ג דהוזהרו על הרבית זה מזה שרי ליה לעכו״ס להלוות לישראל ברבית דאם היה אסור א״כ היה עובר ישראל משום לפני עור וי״ל דמלא תשיך לאחיך נפקא הא לנכרי

מתני׳ אין מקבלין לאן ברזל. כל אחריות הנכסים על המקבל ושם לאותם עליו במעות וכל זמן שאין נותן לו מעותיו מוקצין השכר. ואע״ג דמשנה יתירא היא דהא תנא ליה (לעיל דף סח.) אין מוציאין חנווני למחלית שכר משום דמקבל עליה פלגא דהפסד וכל שכן הכא דקיבל כל האחריות עליו נקט ליה משום סיפא אבל מקבלין לאן ברזל מן העכו״ס: **מדעת העכו״ס.** מפרש בגמרא [ט]: **גמ׳ למימרא דסתם לאן ברזל ברשותא דמקבל קיימא.** ובאחריותו מדקתני [ט] שהוא רבית: **ולדות פטורין מן הבכורה.** לא מיבעיא אמהות דפטורות מן הבכורה שאם ילדה בכור אינו קדוש שהרי הן עצמן של נכרי והתורה אמרה בישראל [ו] ולא באחרים אלא אפילו ולדות שחייס של ישראל אותן המגיעין לחלק ישראל פטורין מן הבכורה כשיתעברו וילדו. אלמא ברשותא דנותן קיימי דאי באחריות דמקבל קיימי אמאי פטורין: **הא דקיבל עליה נכרי אונסא וחולא.** מתניתין דבכורות כגון דקיבל עליה אונסא וחולא ומתני׳ דהכא דלא קביל עליה אונסא וחולא: **אי דקיבל עליה נכרי אונסא וחולא לאן ברזל קרית ליה.** הלא הס פותחים אלו: **ועוד.** אי אית׳ דהיכא דקביל עליה אונסא וחולא קרית ליה לאן ברזל: **אדאני סיפא.** דמתני׳ אבל מקבלין לאן ברזל מן העכו״ס: **לפלוג וליתני בדידיה.** בישראל: **אידי ואידי דלא קביל עליה.** בעל הבהמות אונסא וחולא וברשותא דמקבל קיימי: **וגבי בכור היינו טעמא דפטורין מן הבכורה.** כיון דאי אתי נכרי תבע זחי כמו ששמעת עליו ולא יהיב ליה תפיס לה לבהמה הרי אשוה ולא משכח בהמה תפיס לולדות המגיעין לחלקו של ישראל: **הוה ליה יד נכרי באמצע.** יש לו כח בולדות הלכך אף הן פטורין מן הבכורה: **שבור מלא.** מלך פרס היה וגוטל ממון מישראל וחונן בהם דליס נכרים שהם דליס מן המלות: **אפי׳ רבית דעובד כוכבים.** שישראל נוטל מן העכו״ס יותר [ו] לטימיון: **מאי לאו אשון.** שמותר אתה ליקח הימנו שכר: **לא אשיך.** דוקא קאמר אתה תן לו רבית: **לא סגיא דלאו הכי.** וכי בא הכתוב לגזות עליו ליתן רבית לעכו״ס. דאילו להתיר קאמר פשיטא מהיכי תיתי ליה למיסרי: בכדי

[א] מקבלין צאן ברזל מישראל. אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא ריבית. פיר׳ כגון [בר ישראל שנתן להבירו ק׳ צאן בק׳ דינר, וכל הולדות והצמר והחלב יהיו חולקין למחצה לשליש או לרביע, עד שלש שנים הן חסר הן יתר, וב[אחרונה ...] אי זהו צאן ברזל, אמ׳ [לו הר]י הן עשוי[ו]ת לפניך למחצה לשליש ול[רביע במאה] של ז[הב], אסור. ואק[ש]ינן, למימ[ר]א דבר[ש]תא דמק[בל קימ[ה]. והתנ[ן ב]כו[ר]רות פר[ק שני (ש.), המקבל צ[אן] ב[רזל] מן הגו[י]ם וולדות פטורין מן הבכורה. ו[פריק], גוי אי לא פרע ליה ישראל זזויה תפיש לה לב[המ]ה, ואו לא משכח לבהמה [תפי]ש ליה לולד, והוה ליה [י]ד גוי באמצע, וכל יד גוי באמצע] פטורה מן הבכו[ר]ה. אבל יש׳ [או יקרא או זולא, ו]אפילו אם מתו, [בר]ש[ותא דמקבל הוא, ו]פ[ו]כ[ך א]סור [משום] ריבית. ל[ון מהן מן] [ה]נ[ו]ם ב[ר]ב[ית]. שנ׳ [לנכר] תשיך. ווו ששנינו [מלורי]ן אותן בריבית, אוקמ[ה ר׳] חייה

ט) [בכורות טז:], י) [לקמן עח.], יא) בכורות טז, יב) [לפנינו ולימני בדידיה כל״ל], יג) [לקמן עא:], יד) [במדבר ג], טו) [ברש״י ברי״ף נוסף: ממונו], טז) (לעיל סח.), יז) (עי׳ שם בתוס׳ ד״ה לא ישכור), יח) (לעיל סז:), יט) (דפדיקרן ה״ה), כ) בס״ל נוסף: כדי לתפרס, כא) ממקום: לנכרי תשיך, כב) דמלוה לתפרס, כג) [לפנינו ליתא בתרגום ירושלמי בריש בשלח אמנם ס״ה בתרגום יונתן ובילקו״ש יחזקאל לד׳ ועי׳ מהרצ״ח], כד) [צ״ל ה״ה ולא לרבית. מהר״ם כ״ה בתוס׳ הרא״ש],

תורה אור השלם

1 מַרְבֶּה הוֹנוֹ בְּנֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לְחוֹנֵן דַּלִּים יִקְבָּצֶנּוּ: משלי כח ח
2 לָנֵכְרִי תַּשִׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
דברים כג כא

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ דלא קביל עליה מדה אונסא וחולא אבל קביל עליה מדה: (ב) רש״י ד״ה למימרא וכו׳ מדקתני מפני שהוא:

גליון הש״ס

גמ׳ דאפי׳ רבית דעכו״ם. עיין מכות דף כד ע״א:

הגהות הגר״א

[א] תוס׳ ד״ה אין. פיסק כו׳. נ״ב וכן פי׳ הרמב״ם (ועמ״ש רבינו ביו״ד ר״ס קע״ז):

מסורת הש״ס

עין משפט נר מצוה

קה א מיי׳ פ״ח מהל׳ מלוה ולוה הל׳ יב סמג לאוין קצ טוש״ע י״ד סי׳ קנז סעיף א:
קו ב מיי׳ שם פ״ה הלכה ה ועיין שם בהשגות ומ״מ ובכ״מ סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קנט סעיף א:
קז ג מיי׳ פ״ד מהל׳ מכירה הל׳ ד סמג עשין ריא טוש״ע י״ד סי׳ שכ סעיף ז:
קח ה מיי׳ שם הל׳ ג טוש״ע שם סעיף ג:
קט ו ז מיי׳ פ״ה מהל׳ מלוה ולוה הלכה כ סמג לאוין קצ טוש״ע י״ד סי׳ קנט סעיף א:

מוסף רש״י

צאן ברזל. עפקא שלמס מקבל מחבירו ומקבל אחריות שאם מתו ממנו לו ואם אבדו אבדו לו והשכר יתלוקו ויהיו לאן ברזל שקשה אצל בעליו ואינו פוחת אצלם (לעיל שם:). למימרא דברשותא דמקבל קיימא. דמקבל זחי הוא דאמיב ליה ואפי׳ דשקיל נותן אפי׳ ולדות בשכר המתנת מעות קא שקיל ליה, דאי ברשותיה דמריה קיימי אמאי ריבית הוא דברשותא דמריה אשבח ולדות (בבכורות טז:). המקבל צאן ברזל מן הנכרים. שאם לו עכו״ם בהמותיו דדמיה קלוקין ולתת לו אותן דמים עד עשר שנים, בין מתו בין החלו, ואותן ולדות שיהיו להן עד אותו זמן יהיו מיניהם (בבכורות טז:). ולדות פטורין מן הבכורה. ולדותיהן של אותן לאן כחל כשיגדלו ויבכרו יפטרו מן הבכורה, וטעמא מפרש בגמ׳ דכיון דאי לא יהיב ליה זחי לעובד כוכבים תפיס בהמה ואי לא משכח בהמה תפיס ולדות, אישתכח דשיכיח יד עכו״ם באמצע (שם טז:). אי דקביל עליה מרה אונסא וחולא צאן ברזל קריינא ליה. בתמיה הא לאן כחל לא הוי אלא מקבל עליו המקבל אונסא דלהכי קרינא ליה כחל קשה ואינו נפתח כך זה הנותן לא יפחות מדמיו (שם). וגבי בכורות היינו טעם דולדות פטורין מן הבכורה. לא משום דהוי ברשותו של עובד כוכבים אלא משום דמשכון הוי גניבה (שם). וכל יד נכרי באמצע פטור מן הבכורה. שנאמר לי כל בכור בישראל אבל לא באחרים (פסחים ו.). אלא דאפי׳ ריבית דעובד כוכבים. כדי שלא ישמוח ויצא להלוות לישראל בריבית (מכות כד.) לעבור עליו בעשה ולא תעשה. לנכרי תשיך ולא לאחיך לאו הבא מכלל עשה עשה וכו׳ (דברים כג כא).

מוסף תוספות

א. דודאי רבית מה״ת לא הוי, דשמא לא יהיה בהם שום ריוח, אבל מ״מ הוי רבית דרבנן. ר״פ. ב. דאי קיימי עדיין ברשות בעלים לא הוי רבית דאורייתא. תוס׳ הרא״ש. ג. מכח שבעוד שיש לו. תוס׳ בכורות טז: ד״ה אין. ד. איה״נ דמדאורייתא שרי. ר״פ. ה. ברבית. תוס׳ הרא״ש. ו. שאם היינו

עוסקים בסחורה, כמו״כ צריך ליקח מהם ולמכור להם. מיוחס לריטב״א. אבל במקומות שהיו רוב ישראל ביחוד שיכולין להשתכר זמ״ז שייך לאסור רבית של נכרי שמא ילמוד ממעשיו. תוס׳ הרא״ש. ז. דדמי קצת רבית לגזל כדאמרי׳ בריש פרקין למ״ל דכ׳ רחמנא לאו בגזל לאו ברבית. תוס׳ הרא״ש. ח. דאסיקנא. תוס׳ הרא״ש.

בכדי חייו רבינא אמר [א]הכא בתלמידי חכמים עסקינן טעמא מאי גזור רבנן [ב]שמא ילמוד ממעשיו וכיון דתלמיד חכם הוא לא ילמוד ממעשיו איכא דמתני לה להא דרב הונא אהא דתני רב יוסף [1]אם כסף תלוה את עמי את העני עמך [2]עמי ונכרי עמי קודם עני ועשיר עני קודם ענייך ועניי עירך ענייך קודמין עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין אמר מר עמי ונכרי עמי קודם פשיטא אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נצרכא דאפילו לנכרי ברבית ולישראל בחנם תניא אמר ר' יוסי [3]בא וראה סמיות עיניהם של מלוי ברבית [ג]אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו והם מביאין עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין פלוני זה כפר באלהי ישראל תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר כל מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא ברבית עליו הכתוב אומר [2]כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם הא למדת [ד]שכל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטין והא קא חזינן דלא מוזפי ברבית וקא מתמוטטין אמר רבי אלעזר הללו מתמוטטין ועולין והללו מתמוטטין ואינן עולין [ג][3]למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו בולע צדיק גמור אינו בולע תניא רבי אומר גר צדק האמור לענין מכירה וגר תושב האמור לענין רבית איני יודע מה הוא גר צדק האמור לענין מכירה דכתיב [4]וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך [ד]ולא לך אלא לגר שנא' [5]לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנא' [5]לגר [ה] תושב [ו]משפחת גר זה הנכרי כשהוא אומר או לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה [ז] אמר מר ולא לך אלא לגר שנא' לגר למימרא דגר קני עבד עברי ורמינהי [6] [ח]אין הגר נקנה בעבד עברי [ו]ואין אשה וגר קונין עבד עברי גר לא נקנה בעבד עברי [6]ושב אל משפחתו בעינן והא ליכא [ט] ואין אשה וגר קונין עבד עברי אשה לאו אורח ארעא גר נמי גמירי דמקני קני דלא מקני לא קני אמר רב נחמן בר יצחק אינו קונה ודינו כישראל אבל קונה ודינו כנכרי דתניא [ט]הנרצע [ח]והנמכר לנכרי אינו עובד לא את הבן ולא את הבת אמר מר ואין אשה וגר קונין עבד עברי נימא דלא כרבן שמעון בן גמליאל דתניא [ט]אשה קונה את השפחות ואינה קונה את העבדים רבן שמעון בן גמליאל אומר אף קונה את העבדים אפילו תימא רבן שמעון בן גמליאל ולא קשיא כאן בעבד עברי כאן בעבד כנעני עבד עברי צניע לה עבד כנעני פריץ לה אלא הא [ט]דתני רב יוסף 'ארמלתא לא תרבי כלבא [ט]ולא תשרי בר בי רב באושפיזא בשלמא בר בי רב צניע לה אלא כלבא כיון דמסרית בה מירתתא אמרי כיון דכי שדיא ליה אומצא מסריך בתרה אמרי אנשי משום אומצא דשדיא ליה הוא דמסריך גר תושב האמור לענין רבית מאי היא [ט]דכתיב [7]וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך ורמינהי [ט]לוין מהן ומלוין אותן ברבית וכן בגר תושב אמר רב נחמן בר יצחק מי כתיב אל תקח מאתם מאתו כתיב מישראל תנו רבנן אל תקח מאתו נשך ותרבית אבל אתה נעשה לו ערב

ערב

לנכרי שרי ועי"ל דבני נח לא הוזהרו מן הרבית והכא גברא דלא קים בבקעת דורא זה לא היה עוגב שלא היה שעת תחיית כל המתים ולא נענש זה יותר משאר מתים שלא חיו באותה שעה אלא חביריו זכו בשביל שנזהרו מן הרבית אע"פ שלא נצטוו כמו שקיימו אבותיו את התורה אע"פ שלא ניתן להם:

אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו. כתוב בתשובות הגאונים בשם רב לדוק גאון יורד עמו לחייו רשאי לשרוף שליש תבואתו ותימה גדול מנין לו זה:

הא חזינן דלא עבדי הכי ומתמוטטים. וא"ת דלמא משום שאר עבירות הכתובים באותו פסוק ושוחד על נקי לא לקח וי"ל דפריך דחזינן לדיקים גמורים נמי מתמוטטין א"נ לר"ע פריך דדריש בסוף מכות (דף כד. ע"ש) עושה אלה עושה אחת מכל אלה לא ימוט:

או לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה. וא"ת למ"ל למכתב בתר עקר משפחת גר דהיינו נכרי כיון דנמכר לעבודת כוכבים א"כ נמכר לנכרי וי"ל דה"א לעבודת כוכבים של ישראל כגון פסלו של מיכה א"נ מי לאו דכתיב משפחת גר ה"א דעקר היינו נכרי אבל אין לתרץ דאצטריך משום גאולת קרובים דמגר תושב נפיק כ"ש נכרי:

אינו עובד לא את הבן ולא את הבת. אגב בן נקט בת דאפילו נמכר לישראל אינו עובד את הבת: **לא** תרבי כלבא. משום לזות שפתים בעלמא לפי שהולך אחריה [ט] שלא נחשדו ישראל על הזכור ועל הבהמה וגם אין אסור להתייחד:

מצאו

[ג] [ע"ירובין סב.:], [ד] קידושין מא.], [ה] ברכות ז: [ע"ש] מגילה ו:, [ו] קידושין כ. ב"ק קיג: [ערכין ל:], [ז] [בכתב"י ובספרא איתא: גר זה גר צדק תושב זה גר אוכל נבילות. וע"ע מהרש"ל ומהר"ם], [ח] [ימנות מו.], [ט] [לפי שסופן של עבודת כוכבים ליעקר דריש הכי. תוס' ערכין ל:], [י] [בכמה כת"י איתא: משפחתו אמר רחמנא יצא גר שאין לו משפחה], [יא] קדושין יח:, [יב] ע"ז כב:, [יג] [לעיל ע:], [יד] [עי' לקמן דף עה. רש"י ד"ה למיסרך וע"ע מהרם שי"ף], [טו] [ברש"ברי"ף איתא: לישראל], [טז] [ויקרא כה], [יז] [בדפו"ר יוודע], [יח] [כלאים] קדושין כב.],

תורה אור השלם

1 אם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא תִהְיֶה לּוֹ כְּנֹשֶׁה לֹא תָשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ:
שמות כב כד

2 כַּסְפּוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשֹׁחַד עַל נָקִי לֹא לָקָח עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם:
תהלים טו ה

3 שְׁהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת רָע וְהַבִּיט אֶל עָמָל לֹא תוּכַל לְמָה תַבִּיט בּוֹגְדִים תַּחֲרִישׁ בְּבַלַּע רָשָׁע צַדִּיק מִמֶּנּוּ:
חבקוק א יג

4 וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד:
ויקרא כה לט

5 וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר:
ויקרא כה מז

6 וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב:
ויקרא כה מא

7 וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ: אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחַי אָחִיךָ עִמָּךְ:
ויקרא כה לה-לו

גליון הש"ס

גמ' אין הגר נקנה בע"ע. עיין ב"ב דף י"ג ע"ב בכש"י ד"ה ב"ג ובתוס' שם ד"ה טיפים וע"ע. ועיין גיטין דף מ"ח ע"א תוס' ד"ה לשם: שם דכתיב וכי ימוך. עיין לקמן דף קיא ע"ב תוס' ד"ה מגבן:

רבינו חננאל

[ב]כדי חייו. אבל תרבית ממון אסו[ר]. כד[כת"] מרבה הונו בנשך ותרבית [ר]ג'. [ג] ואמ' רבינא בתלמ' חכמי' דלא גמיר ממעשיו כול'. אין נר [נק]נה בעבד עברי, דבענן ושב אל משפחתו [והא] ליכא. ואין אשה וגר קונין עבד עברי. דאסיקנה אין גר קונה עבד עברי [ו]דינו כיש', אלא קונה עבד עברי ודינו כגר. אין אשה קונה עבד עברי. נימא דלא כרבן שמע' בן ג[מ]ליאל, דתניא אשה קונה שפחות ואינה קונה עבדים. רב[ן] שמע' בן גמל' אר' אף קונה עבדים. ומפרקי, אפילו תימא כרבן שמע' בן גמליאל, דלא התיר רבן שמע' בן גמל' אלא בעבד כנעני דכיון דפריץ לה לא [א]תא למעבד איסורא בהדיה, א[ב]ל עבד [עברי דצ]ניע לה אפילו רבן שמע' בן ג[מ]ל' אמ[ר]. [נר תושב] האמור ל[ענין] ריבית, כ[לומ'] שמותר ליש' [ליקח מגר] תוש[ב ר]בית, איני יודע מהו, שנ' וכי ימוך אחיך ומ[ט]ה ידו עמך [והחז]קת בו גר ותושב וג', אל תקח מאתו נשך ותר'. הנה אסרה התורה, ו[ה]איך שנינו במשנת[ינו לרי]ן מהן ומלוין[ן] אות[ן וכן] בגר תושב. ופרקינן, מי כת' אל תקנ[ח מאתם, מאתו] כת', מיש' בל[בד], אבל גר תושב ו[חי עמך כת' ... ... ולע]ולם ריבית [בהלוא]ה [מותר]. תנו ר[ב', אל [תקח מא]תו, לקיחת רי[בית מ]יש' הוא דאסיר, אבל [את]ה נעשה לו ערב

ק' א מיי' פ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה ב סמג לאוין קצ טוש"ע י"ד סי' קטו סעיף ג:

קיא ב מיי' שם הל' ז ובמגיד לאוין קצב טוש"ע מ"מ סי' לז סעיף ג:

קיב ג מיי' פ"ד שם הלכה ז סמג שם טוש"ע י"ד סי' קס סעיף ב:

קיג ד טוש"ע שם:

קיד ה ו מיי' פ"ג מהלכות עבדים הלכה ב טוש"ע י"ד סי' רסו סעיף יט:

קטו ז מיי' שם פ"ג הלכה ז סמג עשין פג:

קטז ח מיי' שם פ"ג הל' יב סמג שם:

ט [מיי' פ"ט מהל' עבדים הל' ו טוש"ע י"ד סי' רסו סעיף יט]:

קיז י מיי' פכ"ג מהל' מיאסורי ביאה הל' טז סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סי' סב סעיף יח:

קיח כ מיי' שם ועיין בהשגות וכמ"מ טוש"ע שם סעיף יח:

מוסף רש"י

עמי ונכרי עמי קודם. חח משמעו אם כסף תלוה את עמי תלוה קודם לעובד כוכבים ולאחר עמעמי את העני ולאחר עני זה שעמך (שמות כב: כד). אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו. מוחר לשנאתו ואף לנעצו פרנסתו ולירד לאומנתו (קדושין כח.). ולא לך אלא לגר. בקדושין (כ.) הוא ובערכין (ל:) כתב קשה אבקה של אבעיתא, אדם שנושא ונותן בפירות שביעית סוף מוכר את עצמו, שנאמר ונמכר לך ולא לך וגו' (ב"ק קיג:). שנאמר לגר. פרשה אחרת היא הסמוכה לנמכר לך וכי תשיג יד גר ותושב עמך וגו' (קדושין כ.). זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה. לאחוב עניה ואחר לרבה ולא לשם אלוהות (שם כ:). לא את הבן ולא את הבת. אם אין לו בן (קדושין יז:). ארמלתא לא תרבי כלבא. שמא תתאוה ותרביענו עליה (ע"ז כב:). אלא כלבא. הא אמרת כיון דמוגרי בה ורודפה מילתא דאשה (שם). אמרי. לא דומי כלבא לשאר בהמה (שם). ולא תשרי בר בי רב באושפיזא. דאגב דצניע לא מיקרתא שיולא קול אם מיבעל לו (שם). כיון דכי שדיא ליה אומצא מסריך בתרה. כל שעתא, לא מילתא דאבבה אי מסריך בתרתי מימר אמרי אינשי אומצא הוא דשדיא ליה. אומצא מעט בשר (שם).

ערב

ערב

ה) וכתב האור זרוע אלפי ר"מ אף רבינא שאוקמיה בתלמיד חכם לא התיר אלא כדי חייו.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות